

Тема III. Суспільно-політичні та суспільно-економічні чинники розвитку вищої освіти в суспільстві знань

1. Ключові поняття теми.
2. Політична, економічна та культурна глобалізація як чинник розвитку вищої освіти.
3. Регіоналізація як чинник розвитку вищої освіти.

Ключові поняття теми

- СУСПІЛЬСТВО ЗНАНЬ
- ГЛОБАЛІЗАЦІЯ
- РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ
- АМЕРИКАНІЗАЦІЯ
- ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ
- АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ

СУСПІЛЬСТВО ЗНАНЬ (від англ. knowledge society),

Етап цивілізаційного розвитку, для якого характерними є чотири взаємопов'язані складові:

1) виробництво знань, яке здійснюється передусім шляхом наукових досліджень;

2) засвоєння знань у процесі освіти і професійної підготовки;

3) поширення знань за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій;

4) використання знань в інноваційних процесах.

Унікальним соціальним інститутом, діяльність якого спрямована на створення, розвиток та реалізацію всіх чотирьох названих вище складових, є **університет**

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ -

поняття, що об'єднує цілий ряд споріднених концептів,
зокрема:

- інтернаціоналізація виробництва, торгівлі та фінансів, розвиток мультинаціональних корпорацій, дерегуляція фінансових ринків;
- міжнародна мобільність людей, розвиток діаспорних та іммігрантських громад та зростаюча мультинаціональність суспільства у розвинених країнах;
- міжнародні комунікаційні потоки, що здійснюються за допомогою телекомунікаційних медіатехнологій та забезпечують транснаціональне поширення культурних послуг, образів, предметів масового споживання;
- глобальна циркуляція ідей і понять, експорт “культурно-імперіалістичних” західних цінностей, духу демократії, екологічної свідомості;
- розвиток міжнародних організацій;
- укладання та запровадження міжнародних правових норм для визначення національних законодавств у всіх зазначених сферах.

Аспекти та виміри розгляду впливу глобалізації на розвиток вищої освіти

Аспекти розгляду :

- політичний,
- економічний,
- культурний.

Виміри розгляду:

- освітньо-політичний (наднаціональна та національна освітня політика),
- інституційний вимір (діяльність навчального закладу)

Економічна та політична глобалізація

Освітньо-політичний вимір змін:

Прояви впливу:

- Ерозія суверенітету національної держави у сфері освітньої політики та часткова передача її владних повноважень у цій сфері міжнародним економічним та політичним організаціям (СОТ,СБ, МВФ, ОЕСР, ООН, ЄС);
- Запровадження механізмів ринкової економіки, передусім конкурентної боротьби у сферу ВО;
- Розвиток глобального ринку освітніх послуг та встановлення контролю над ним державами-“глобалізаторами” та новими транснаціональними освітніми провайдерами;
- Створення нормативної бази глобального ринку освітніх послуг (WTO-GATS);
- Створення наднаціональних структур зовнішнього контролю якості освітніх послуг у сфері ВО (наприклад, ENQA) та міжнародних рейтингів університетів;
- Заохочення державно-приватного партнерства в освіті, що означає трансформацію функції держави у сфері соціальної політики;
- Пріоритетна політична та фінансова підтримка державою дослідницьких університетів як центрів досконалості (centers of excellence), що відіграють важливу роль у забезпеченні конкурентоспроможності нації.

Економічна та політична глобалізація ВО

Інституційний вимір змін:

- автономізація діяльності університетів, що отримують додаткові повноваження (автономний фінансовий, кадровий, стратегічний, виробничий менеджмент) та зростання відповідальності (політична, адміністративна, споживацька) за результати своєї діяльності;
- розвиток маркетингової політики університету, що передбачає розвиток його конкурентного становища на регіональному, національному та міжнародному ринках освітніх послуг;
- диверсифікація джерел фінансування, розширення сфер діяльності (третя місія університету), активізація фандрайзингової діяльності;
- урізноманітнення контактів університету з бізнес-партнерами: виконання функцій провайдера освітніх, консалтингових, наукових послуг;
- зміна пріоритетів наукової діяльності університету: від фундаментальних досліджень, фінансованих державою, до прикладних досліджень на замовлення бізнесових структур, виконаних на рівні готового до споживання ринкового продукту;
- надання переваги у кадровому менеджменті академічному та науковому персоналу, що є успішним у грантовій діяльності, має високий індекс цитованості у міжнародних англомовних журналах, а також міжнародно визнаним експертам;
- зростання інтенсивності праці (експлуатації) академічного персоналу, що призводить до швидкого професійного

Культурна глобалізація ВО

- Трансформація місії університету в суспільстві: від слугування локальній громаді (місцевій, регіональній, національній) до служіння глобальній громаді.
- Розвиток інтеркультурного виміру діяльності університету, виховання громадянина світу як культурна місія університету.
- Персоналізація освітніх послуг університету (визначення індивідуальної освітньої траєкторії студента).
- Розвиток культури "консьюмероцентризму" у ВО.
- Тенденції глобальної уніфікації навчальних стандартів, програм, навчальних посібників та освітніх технологій (передусім у програмах з вивчення мов, економіки, менеджменту).
- Глобальне поширення англійської мови як мови науки і ВО.
- Глобальне поширення американської моделі дослідницького університету.
- Глобальне поширення американської моделі ранжування університетів за допомогою національних та

2. Регіоналізація як чинник розвитку вищої освіти

Регіоналізація - процес багатосторонньої інтеграції країн певного геополітичного регіону, що включає політичні, економічні, соціальні та культурні аспекти життя суспільства.

Політика «**нового регіоналізму**» - ствердження глобальних цінностей забезпечення миру, економічного та соціального розвитку, екологічної стабільності, що становить для людства більш сприятливу стратегічну перспективу, ніж глобалізм вільного ринку.

Північно-Американський регіон

(Консорціум Північноамериканського співробітництва у вищій освіті – CONANES)

- 1) утворення стабільної організаційної структури, стратегічних напрямів розвитку, визначення джерел фінансування широкої сукупності програмних ініціатив;**
- 2) Розвиток програм студентської та викладацької мобільності, надання їм гнучкого характеру;**
- 3) розвиток регіональних механізмів забезпечення якості міжнародних освітніх програм та процедур взаємовизнання навчальних курсів і програм, засвоєних в університетах інших країн;**
- 4) розробка фінансових механізмів співпраці у сфері наукових досліджень;**
- 5) створення інфраструктури розвитку співробітництва між університетами та бізнесовими структурами регіону;**
- 6) сприяння вивченню регіональних мов;**
- 7) розвиток механізмів забезпечення якості освіти та взаємовизнання сертифікатів у сфері професійної освіти з метою розвитку регіональної професійної мобільності;**
- 8) лібералізація правил міграції для студентів з країн регіону з метою інтенсифікації академічної мобільності;**
- 9) створення регіональних дослідних центрів, сприяння здійсненню досліджень з проблем, що стосуються взаємовідношень між країнами регіону;**
- 10) розвиток електронної інформаційної бази, організаційних та дослідницьких програм, спрямованих на інтенсифікацію регіонального співробітництва у сфері ВО.**

Азіатсько-Тихоокеанський регіон

Суб'єкт: Університетська мобільність в Азії та Тихоокеанському регіоні – UMAP)

Напрями співробітництва:

- 1) Розробка стратегічних напрямів розвитку, визначення джерел фінансування широкої сукупності програмних ініціатив**
- 2) Неперервний розвиток та урізноманітнення програм академічної мобільності (програми обміну студентами, викладачами, адміністраторами, дослідниками)**
- 3) розробка системи гарантій щодо взаємного визнання університетами академічних кредитів;**
- 4) Розвиток міжнародних програм неперервної освіти;**
- 5) Розробка та запровадження системи трансферу навчальних кредитів;**
- 6) Створення міжнародних університетів як центрів високої якості;**
- 7) Створення регіональних стандартів змісту освіти як основи для розробки регіональних стандартів академічних ступенів та професійних кваліфікацій**
- 8) Спільні наукові дослідження;**
- 9) Забезпечення трансрегіонального характеру діяльності організації.**
- 10) Розвиток співробітництва з іншими регіональними об'єднаннями систем ВО.**

Латинська Америка

Суб'єкти співробітництва:

- **регіональний рівень** - міжурядова Організація латиноамериканських країн у сфері вищої освіти, науки і культури, Міжнародний інститут вищої освіти країн Латинської Америки та Карибського басейну – IESALC (1978 р.), Союз університетів Латинської Америки (1949 р.);
- **субрегіональний рівень:** Договір Андських країн 1970 р., Асоціація автономних державних університетів “Група Монтевідео”, 1991 р. та ін.

Напрями співробітництва, зокрема діяльності IESALC:

- створення регіонального Інтернет-порталу у сфері ВО;
- удосконалення законодавчої бази діяльності університетів;
- реформування управління навчальними закладами, передусім регіональними мегауніверситетами;
- підвищення якості діяльності університетів;
- оптимізації та урізноманітнення джерел фінансування ВНЗ;
- розвиток міжнародної кооперації у сфері дистанційної освіти;
- розвиток студентської та викладацької мобільності в регіоні;
- аналіз якості діяльності нових міжнародних освітніх провайдерів;
- підвищення рівня доступності вищої освіти в регіоні.

Європейський регіон

(СУБ'єкти: ЄК, РЄ, ЄАУ, субрегіональні університетські мережі)

Програми розвитку міжнародної мобільності студентів, фахівців, науковців: Еразмус "Сократес", "Грундтвіг", "Лінгва", "Міневра", "Леонардо да-Вінчі", "Еразмус Мундус", "Жан Монне" тощо

- **Еразмус** - (англ. Erasmus) — створена у 1987 р. програма обмінів студентів, викладачів та науковців країн-членів Євросоюзу а також Ісландії, Ліхтенштейну, Македонії, Норвегії, Туреччини. Програма надає можливість навчатися, проходити стажування чи викладати в іншій країні, що бере участь в програмі. Терміни навчання і стажування можуть складати від 3 місяців до 1 року.

Програму **Еразмус** названо на честь видатного голландського вченого XV століття, гуманіста і теолога Еразма Роттердамського, який багато мандрував Європою, навчався і працював у різних університетах. Після смерті, він залишив весь свій статок Базельському університету. Одночасно, назва Erasmus є акронімом, що розшифровується як «Схема дії європейського співтовариства для підвищення мобільності студентів університетів» (*Erasmus - European Community Action Scheme for the Mobility of University Students*).

Європейські програми розвитку міжнародної мобільності студентів, фахівців, науковців:

- “Лінгва” – в галузі іншомовної освіти,
- “Міневра” – в галузі дистанційної освіти та використання інформаційних технологій,
- “Грундтвіг” – в галузі освіти дорослих,
- “Леонардо да-Вінчі” – в галузі професійної освіти,
- “Еразмус Мундус” - у галузі міжрегіональної співпраці у сфері вищої освіти;
- “Темпус” – у сфері трансєвропейського співробітництва у сфері вищої освіти;
- “Жан Монне” - у сфері вивчення процесів європейської інтеграції;
- “Сократес” - комплексна програма обмінів, що також сприяла розвитку порівняльно-педагогічних досліджень, у рамках яких здійснювався ретельний аналіз особливостей діяльності національних освітніх систем та освітньої політики країн регіону, налагоджувався науково обґрунтований обмін кращим інноваційним досвідом, науковою інформацією щодо шляхів здійснення реформаційних перетворень, що сприяло формуванню єдиної європейської освітньої політики.

Європейські програми співробітництва у сфері ВО в Україні:

Темпус - Програма зовнішньої допомоги Європейського Союзу, (1990 р. – 2013 рр.) організована з метою сприяння модернізації систем вищої освіти в країнах-партнерах (країнах-сусідах) ЄС через активізацію співробітництва між вищими навчальними закладами країн ЄС і країн-партнерів

Завдання програми:

- ◆ розвиток багатостороннього партнерства між вищими навчальними закладами ЄС та країн-сусідів;**
- ◆ модернізацію, створення нових навчальних програм та навчально-методичного забезпечення до них;**
- ◆ розвиток культури забезпечення якості освіти;**
- ◆ модернізацію управління інституціями вищої освіти;**
- ◆ посилення ролі вищої освіти в суспільстві;**
- ◆ зміцнення „трикутника знань” (knowledge triangle): зв’язку між освітою, дослідницькою діяльністю та інноваціями;**
- ◆ зміцнення зв’язків між вищою освітою та ринком праці.**

Європейські програми співробітництва у сфері ВО в Україні:

- **Еразмус Мундус** – освітня програма ЄС, націлена на активізацію міжнародного співробітництва та підвищення мобільності студентів, викладачів, науковців європейських університетів і вищих навчальних закладів третіх країнах на всіх континентах.
- **Завдання програми:**
  - ✓ Сприяння розвитку європейської вищої освіти, пропагування її найкращих якостей
  - ✓ Допомога студентам у плануванні професійного зростання та майбутньої кар'єри
  - ✓ Нарощування спроможності до міжнародного співробітництва на всіх континентах світу
  - ✓ Сприяння міжкультурному взаєморозумінню та взаємозбагаченню

Європейські програми співробітництва у сфері ВО в Україні:

Програма імені Жана Моне

• **Мета програми – поглиблення знань і підвищення поінформованості суспільства всередині та поза межами ЄС щодо європейської інтеграції, через стимулювання викладацької та дослідницької діяльності, проведення дискусій, створення мереж тощо.**

• **Напрями:**

- ❖ **Європейські модулі Жана Моне**
- ❖ **Професор програми Жана Моне (Jean Monnet Chairs)**
- ❖ **Професор програми Жана Моне Ad Personam: гранти для досвідчених професорів**
- ❖ **Європейські центри досконалості (Jean Monnet Centres of Excellence) – міждисциплінарні інституції та структури, що спеціалізуються на європейських студіях**
- ❖ **Підтримка асоціацій науковців та викладачів, які спеціалізуються на питаннях європейської інтеграції**
- ❖ **Підтримка інформаційної та дослідницької діяльності, пов'язаної з європейською інтеграцією**
- ❖ **Багатосторонні дослідницькі групи Жана Моне: підтримка міжнаціональних дослідницьких колективів (мінімум три університети з трьох різних країн) та дослідницьких продуктів, поширення результатів міждисциплінарних досліджень через ЗМІ та інтегровану академічну мережу**

Утворення Європейського простору вищої освіти в рамках Болонського процесу

- 1) введення системи зрозумілих та порівнюваних академічних ступенів: бакалавр, магістр, доктор;
- 2) запровадження двоциклової системи академічного навчання;
- 3) запровадження кредитно-модульної системи як інструменту врахування трудомістськості навчального процесу для студента;
- 4) сприяння розвитку мобільності студентів, викладачів та дослідників;
- 5) запровадження європейського співробітництва сфері забезпечення якості ВО;
- 6) розвиток європейського виміру змісту вищої освіти;
- 7) співробітництво у розвитку системи неперервної освіти;
- 8) реформування системи вищої освіти, що передбачало такі складові: а) запровадження компетентнісного підходу до визначення цілей та результатів освіти; б) реформа фінансування ВНЗ: диверсифікація джерел фінансування ВНЗ; в) реформа управління: розширення університетської автономії, розвиток стратегічного партнерства з бізнесовими структурами, підвищення відповідальності навчального закладу за досягнуті результати;
- 9) сприяння розвитку міжнародної привабливості європейського простору вищої освіти: розвиток інтернаціональної та транснаціональної освіти;
- 10) побудова єдиного європейського простору вищої освіти та наукових